

Bilim ve Cinsiyet: Erkek Laboratuvarı mıydı Burası?

Kadınlar bilimin neresindeydi? Gölgeden çıkışları, mücadeleleri ve şimdiki rollerine dair bilimsel feminizm turu.

Laboratuvarda Kadın Var mıydı, Yoksa Denek miydi?

Bilim tarihini okurken bir şey dikkatinizi çekti mi? Sanki herkes beyaz önlük giymiş, gözlüklü, hafif kambur bir erkek. Sanki Newton, Darwin, Galilei, Einstein gibi isimlerin arasında kadınlar sadece çay getirip temizlik yapıyor gibiydi. Tabii ki bu bir yanılsama. Kadınlar hep oradaydı, ama çoğu zaman ya görünmez kılındı ya da erkek meslektaşlarının gölgesinde kaldı. Bilimsel gelişmelerin sahnesi bir tür erkekler kulübü gibiydi uzun süre. Ama bu durum değişti — hem de direne direne, göz göze, hipotez hipotez.

Bu bölümde bilimin erkek egemen tarihini masaya yatırıyoruz. Hangi kadınlar bilimde çığır açtı ama adları unutuldu? Cinsiyet rolleri bilimin üretimini ve yönünü nasıl etkiledi? Ve bugün, bilim ne kadar cinsiyetsiz, ne kadar kapsayıcı?

Rosalind Franklin ve DNA'nın Gölgedeki Heliksi

DNA'nın yapısını keşfeden isimleri saysanız, muhtemelen **Crick** ve **Watson** dersiniz. Belki bir-iki kişi daha “**Rosalind Franklin** de vardı” diye ekler.

Oysa meşhur X-Işını kristalografisi fotoğrafı olan “**Fotoğraf 51**”i çeken oydu. DNA’nın çift sarmal yapısına giden yolda en kritik adımlardan biri onun çalışmasıydı. Ama ödül kimlere gitti? 1962 Nobel’i Crick, Watson ve **Maurice Wilkins’e** verildi. Rosalind Franklin o sırada hayattaydı ama “o kadardı işte” denilerek ödül treninin dışında bırakıldı. Öldükten sonra gelen “Hakkını verelim” çabaları da onun bilim tarihindeki yerini gölgede bırakamadı.

Ada Lovelace ve Marie Curie: Öncü Kadınların Mücadelesi

Ada Lovelace, 19. yüzyılda, bilgisayarlar henüz doğmamışken ilk algoritmayı yazan kişi oldu. Matematiğe olan tutkusu, bilimsel hayal gücüyle birleşince bilgisayar biliminin temelini attı. Ama ne zaman? Ancak 20. yüzyılda. Öncesinde “O da kimdi?” diye geçiştiriliyordu.

Marie Curie, Nobel ödülünü kazanan ilk kadın değil sadece; aynı zamanda iki farklı disiplinde (fizik ve kimya) Nobel alan ilk insandır. Radyum ve polonyum elementlerini keşfetti, radyoaktivite araştırmalarıyla tıbbi ve fiziği değiştirdi. Ama yol boyunca karşılaştığı engeller, erkek meslektaşlarının rahatça yürüdüğü yoldan çok daha dikenliydi. Sorbonne Üniversitesi’nde kadın olduğu için yıllarca hor görüldü. Bilim camiası onu ancak ölüm döşegindeyken “büyük bilim insanı” diye selamladı.

Erkek Laboratuvarı ve Görünmez Emek

Modern bilimin doğuşu olan 17. yüzyıldan itibaren, bilgi üretimi kurumlarının — üniversiteler, akademiler, laboratuvarlar — neredeyse tamamı erkeklere aitti. Kadınlar bilimle ilgilenmek istediklerinde evde, “amatör düzeyde”, destek personeli gibi çalışmak zorundaydılar.

Görünmez emeğin bir örneği de 20. yüzyıl başlarında Harvard Gözlemevi'nde çalışan kadınlara “**Harvard Bilgisayarları**” denmesiydi. Gözlemleri hesaplayan, kataloglayan bu kadınlar, evrende yıldız sınıflandırmasının temelini attılar. Ama kim duymuştu **Williamina Fleming**, **Annie Jump Cannon** ya da **Henrietta Swan Leavitt**’in adını?

Feminizm ve Bilim: Paradigmayı Değiştirmek

Feminist bilim kuramcıları — özellikle **Donna Haraway**, **Evelyn Fox Keller**, **Sandra Harding** gibi isimler — bilimin sadece “gerçeği arayan bir sistem” değil, aynı zamanda erkek egemen bakış açısını yeniden üreten bir aygıt olduğunu söylediler.

Örneğin 19. yüzyılda erkek bedeni “norm”, kadın bedeni ise “sapma” olarak ele alındı. Tıp kitapları çoğunlukla erkek anatomisiyle yazıldı, ilaçlar erkekler üzerinde test edildi. Sonuç? Kadınların kalp krizi geçirme şekli bile yanlış anlaşıldı.

Günümüzde Durum: Cinsiyetsiz Bir Bilim Mümkün mü?

Bugün kadınlar bilimde daha görünür. Nobel kazanan kadınların sayısı arttı, bilim politikalarında cinsiyet eşitliği hedefleri gündeme geldi. Ama hâlâ kat edilecek çok yol var. Kadınlar **STEM** (bilim, teknoloji, mühendislik, matematik) alanlarında erkeklere oranla daha az temsil ediliyor. Yayınlarda erkeklerin daha çok atıf aldığı, araştırma fonlarının büyük kısmını erkeklerin kaptığı hâlâ verilerle sabit.

Cinsiyetsiz bir bilim demek, “erkek ya da kadın katkısını yok sayan” bir bilim değil; tam aksine, herkesin deneyimini ve perspektifini eşit şekilde bilime

katabildiği bir ortam demek. Bugün bilimde kadınların sesi, sadece "temsil" değil, aynı zamanda **paradigma değişimi** de yaratıyor.

- Bilim tarihi, **Rosalind Franklin**, **Ada Lovelace** ve **Marie Curie** gibi kadın bilim insanlarının katkılarını göz ardı ederek erkek egemen bir anlatı kurmuştur.
- **DNA'nın keşfi** gibi büyük bilimsel başarıların arkasında, çalışmaları yeterince takdir edilmeyen kadınlar vardır.
- 19. ve 20. yüzyıllarda kadınların bilimsel kurumlara erişimi kısıtlıydı ve "**Harvard Bilgisayarları**" gibi örneklerde görüldüğü gibi, emekleri görünmez kılındı.
- **Feminist bilim kuramcıları**, bilimin **nesnel olmadığı** ve erkek merkezli bir bakış açısını yansıttığı eleştirisini getirerek bilimsel paradigmaların sorgulanmasını sağladı.
- Günümüzde **STEM** alanlarında cinsiyet eşitliği yönünde ilerlemeler olsa da, kadınlar hâlâ bilimde tam olarak eşit temsil edilmiyor ve mücadeleleri devam ediyor.
- Sonuç olarak, bilimsel bilgi ve ilerleme, yalnızca çeşitli bakış açılarının ve eşit katılımın olduğu kapsayıcı bir ortamda tam anlamıyla gelişebilir.